

PROZA

Drago Jančar

Pisma iz drugega sveta

Zjutraj je bilo vse čisto drugače. In kaj potem? Koliko pa smo že prebrali zgodb, v katerih se oseba zjutraj zbudi in se pogleda v ogledalo in se ne prepozna več. Obraz je nekako drugačen, pomečkan ali nabuhel, nos je nekako poševen, namesto oči so luknje, včasih je namesto ust tenka, kot z britvico prerezana reža. Včasih je potem kdo hrošč. In kaj potem? Oseba potem reče: ali sem to jaz ali je nekdo drug? In pljuska si hladne vode v tisti obraz, dokler si vsaj približno ne povrne svoje, sebi znane podobe.

Naši osebi se ni zgodilo nič takega. Oseba v naši resnični zgodbi je zjutraj opazila, da je spremenjena njena pisava, da je to pisava nekoga drugega, še več, da so tudi besede, ki jih je po vsej verjetnosti sama zapisala prejšnji večer, znane besede nekoga drugega.

Prebudilo jo je hrumenje smetarskega vozila, vedela je, da je pod oknom strašna pošast, ki dviguje velike kante smeti in jih zvrča v svoje žrelo, vedela je, da jo bo prebudilo, a vseeno se je poskušala obdržati v snu. Kadar je dolgo v noč bedela za pisalno mizo ali na postelji z zaprtimi očmi, v katere so prihajale podobe iz minulega življenja, takrat ji je včasih uspelo, da se je zjutraj zadržala v snu, v polsnu, med sanjami in smetarskim jutrom, in leže s še zmeraj zaprtimi očmi prebolela neznoten ropot z neizogibno predstavo o avtomatskih ročicah, ki pograbi kanto, jo med hropenjem stroja dvignejo in obrnejo v goltanec, v trebuh velikega kamiona. Vedela je, kako deluje, poznala je mehanične vzvode. Pomislila je, kako deluje, motor, ročica, pnevmatični pritisk, in zdaj je vedela, da vse to misli in da se ne bo mogoče obdržati v noči, v postelji, zunaj hrupnega ljubljanskega

jutra, meglene ulice spodaj, vsega tega starikavega sveta, v katerem ni dobro živeti.

Vstala je in stopila k oknu. Nekaj časa je gledala znano mehanično pošast, potem je sedla za mizo. Ni stopila pred ogledalo, že dolgo ni več rada stopila pred ogledalo, da bi si ogledala svojo, sebi znano podobo.

Na pisalni mizi je ležal list, ki ga je pustila za seboj sredi noči. Na vrhu je imel enačbo

$$mv.2\pi r = n.h$$

v nadaljevanju pa so bile vrsta za vrsto razrešitve s črnimi mravljami števil in črk, zapletenih in razpletenih v skrivnostna matematična razmerja. Ko je v jutranjem mraku in že z mislijo na kavo preletela svoje nočne vaje, ji je pogled obstal na dnu strani. Zdrznila se je. Tam je v jutranjem polmraku ležala neka druga pisava. Iskala je očala, nikjer jih ni bilo. Mukoma je brala. Tam je z neko drugo pisavo pisalo nekaj povsem drugega, besede, ki jih že dolgo ni slišala, izgovorila ali prebrala. Prižgala je namizno svetilko. Papir si je primaknila k oslabelim očem in še enkrat prebrala.

Lahko pa bi se me dotaknila s svilo svojega krila in bi čutil lahen vonj belih cvetov, tistih, ki jih imaš na vrtu.

V hipu je vedela, čigava je ta pisava, vedela je tudi, čigave so lahko te besede. Blisk intuicije, ki pomaga matematikom razrešiti najtežje primere, ji je že prvi hip razsvetlil vse, čisto vse. Od srca, ki je že razumelo in začelo razbijati, je seglo k razumu, ki spoznanja ni mogel sprejeti.

Vstala je in še enkrat stopila k oknu. Smetarski kamion je hrumeč izginjal skozi koprenasto meglico.

– Nekdo je bil tu, je polglasno rekla, nekdo je pisal na moj list. Nekdo se norčuje, je rekla, čeprav je že vedela, da se nihče ne norčuje.

V širokem loku se je izognila mizi, na kateri je ležal list s čudnim pripisom. Skuhala si bom kavo, je rekla z raskavim glasom.

– Dobro jutro, gospa inženir.

Mladi prodajalki je šlo na smeh.

– Ni dobro, je rekla stara gospa, ampak je zagamano, grdo, megleno ljubljansko jutro, je rekla stara gospa z raskavim glasom in prodajalki se

je odprla zadržana zapornica smeha. Stara gospa je imela glas kot star gospod. Imam bariton, je včasih rekla in prodajalka se je smejala, čeprav ni natančno vedela, kaj je bariton. A stara gospa jo je vsako jutro pripravila k smehu, bila je gospa inženir, imela je moški glas, se pravi, bariton, po navadi je bil ta glas nekoliko raskav. Stara gospa je vsako jutro nekoliko poretačila, kot da bi bila star gospod, čeprav je bila dama, takšna kot v starih filmih, s klobukom in v visokih čevljih s svetlimi zaponkami. Vse na njej je bilo starinsko dostojanstveno, in vsekakor ni bil njen videz tisto, kar je mlado prodajalko spravljalo v dobro voljo.

Z majhnim avtom se je mlada prodajalka vsako jutro vozila iz sončne okolice v megleno mesto. Čeprav je bilo megleno, ga je imela rada, tudi zato, ker so bile tukaj takšne stare gospe, kakršne je doslej videla samo na televiziji v starih filmih. Tudi zato je bilo tukaj vse drugače, predvsem pa je bila gospa prijazna in nekako smešna. Sama ni vedela, kaj je tu smešnega, nemara to, da je bila ljubljanska dama, kakršnih danes ni več, pravzaprav gospa inženir, da je imela bariton, da je simpatično nergala, ali pa se je mlada prodajalka smejala preprosto zato, ker je bila sama mlada, še zelo mlada, in je bilo do starosti še daleč, nepredstavljivo daleč.

Pomislila je, da bi telefon kar pustila zvoniti. Vsaj pri zajtrku, je zagodrnjala, bi me lahko pustili pri miru. Pravzaprav so jo zmeraj pustili pri miru. Včasih jo je poklical prijatelj fotograf, ki jo je velikokrat slikal v mladostnih dneh, včasih so jo poklicale prijateljice iz krožka, ki se je zbiral v kavarni Slon. A to je bilo zelo poredko. Gospa inženir je bila takšna kot vsi samotni ljudje: če me nihče ni klical doslej, mu tudi zdaj ni treba, zdaj zajtrkujem in listam po časopisu. Potem je pomislila, samo za hip, samo z neznatno slutnjo, da bi ta klic utegnil biti v nekakšni zvezi s tistim stavkom, ki se je pojavil med njenimi matematičnimi formulami. Dvignila je slušalko. Ni bil fotograf in ni bila nobena iz krožka. Na oni strani je bil vljuden in prijeten moški glas. Torej je, je v zvezi. Rekel je, da piše razpravo o zadnjih delih Ignacija G., med pregledovanjem korespondence v Narodni biblioteki je naletel na njeno ime. Prosil bi za nekaj pojasnil, ko bi gospa utegnila. V nekakšni zvezi je bilo z nočno spremembo, toda v zelo daljni, bila je razočarana.

– Vi ste že klicali, je rekla.

Rekel je, da večkrat, vendar nihče ni dvignil telefona.

– Sem zelo zaposlena, je rekla.

Rekel je, da ve za njeno obsežno tehniško znanje.

– Vi ste že pisali o Ignaciju, je rekla. Ime vam je Cesar.

Rekel je, da nekaj podobnega, da se piše Knez.

– In potem me boste, gospod profesor, gnjavili z intimnimi vprašanji.

Rekel je, da mu na misel ne pride kaj takega. Vendar pa ga je ona najboljše poznala.

– To je res, je rekla. Bolje, kot se lahko vam sanja.

Rekel je, da morda obstajajo še kakšna pisma.

– Saj sem rekla, je rekla, intimna vprašanja.

Rekel je, da bi bilo takšno odkritje za literarno vedo pomembno.

– Literarna veda, je rekla, to ni nič.

Rekel je, da bi rad stvar opravil eksaktno.

– Ha, je rekla, eksaktno. A v nadnaravne stvari pa ne verjamete? Vas nič ni strah, kaj bo potem?

In je odložila slušalko.

Gospa inženir je imela raje sonce, ampak ni se menila za meglo. Megla je sodila k temu mestu, tudi to jutro. Vse življenje je preživela z njo, od jeseni do pomladi vsako leto. Septembra, ko se je v Tivoliju nad tlemi začela vleči tista bela snov kot kakšen globoko ohlajeni dušik v kemični tovarni, ki se je vlekla iz dušččega zemeljskega kotla, vsakega septembra se je pripravila, da bo tako treba živeti tja do pomladi. Poletja so v Ljubljani kratka. Pozno jeseni in pozimi je za okni belo, en sam beli azil. In zjutraj je povsod hrumenje smetarskih vozov. Ni se menila za meglo, po samotnem zajtrku s časopisi in s kavo, zmeraj preveč kave, se je napotila k fotografu. V trgovini je bila vsako jutro ob pol devetih, pri fotografu blizu enajste ure. Ne vsak dan, včasih si je ogledovala izložbe in zavila v kakšno trgovino, včasih je sedela v tehniški knjižnici.

– Ali se spomniš, je rekla že pri vratih, tistega svilenega krila?

Fotograf se je spomnil vsakega krila, vsakega klobuka, vsakega smokinga, celo vsakega človeka, ki ga je bil kdaj poslikal v svojem ateljeju.

– Z rožami, je rekel.

Že dolgo ni več fotografiral. Barval je letalske modele, ki jih je izdeloval njegov sin. Vlekel je s čopičem tanke sloje lakastega namaza ali barv po

lesu, lepo je dišalo po razredčilu, veliko časa je imel in vsega se je lahko spominjal. Spominjal se je gospe inženir, ko še ni imela baritona, ampak biseren glas. Slikala se je pri njem, ko je diplomirala. Vsi diplomanti na tehniki so bili moški, razen nje, vsi so bili v črnih oblekah, razen nje, ona je bila v modrem kostimu. Ženske takrat še niso študirale tehnike. Zato je bila, kot se je takrat reklo, senzacija.

– Rdeče je bilo, je rekla, če ni bilo lila. Vsekakor z belimi rožami, je rekla. Takšne rože smo imeli na vrtu, je rekla, takrat še nisem stanovala v mestu. Imela sem rdeče krilo, ko sem diplomirala.

To je bilo pozneje, natančno se je spomnil, da to ni bilo pri diplomi, ampak pozneje. Takrat je bila že predavateljica na ljubljanskem vseučilišču in še večja senzacija. Družila se je z znanim pesnikom, kako se je že pisal? Zanj se je slikala. Takrat pri diplomi je hotela biti moški, najpametnejši. Ko se je slikala v modrem krilu z belimi rožami, je hotela biti mlada in lepa ženska, to pa je tudi bila. Zanj se je slikala, kako se je že pisal? Že dolgo nisem bral, je pomislil, raje barvam modele. Njegovo knjigo s čudnim naslovom imam nekje, je pomislil, bom pogledal.

– Ni bilo rdeče, je rekel, modre barve je bilo. Moralo bi se videti na kakšni sliki.

– Gumpec stari, je rekla. Saj še ni bilo barvne fotografije.

– Kako da ne? je rekel. Imeli smo že posebno tehniko barvanja.

In sta se spustila v razpravo o tehnikah fotografiranja.

Ko se je vrnila, je kar v plašču stopila k pisalni mizi. Stavek in pisava, ki ni bila njena, sta bila še zmeraj tam. Kaj je to, je rekla, kaj je vse to?

Potem je brez kosila legla in v hipu zaspala. Stanovanje je bilo naseljeno z uličnimi zvoki, z besedami radijskih napovedovalcev, dvakrat je kratko zazvonil telefon. Pri medli popoldanski svetlobi so bili zvoki pod nadzorom, nič nepredvidenega se ni moglo zgoditi. Pozno popoldne je prižgala luč, kajti vedela je, da z večerno temo zvoki in šumi postanejo nepredvidljivi, vedela je, da z večerom pride tudi tesnoba, ki jo poznajo vsi osamljeni ljudje. Potem je večer vseeno prišel in stvari se ni bilo več mogoče izogniti. Vzela je tisti papir s pisavo, ki ni bila njena, in si zapisani stavek dolgo ogledovala. Ne, ne, je rekla polglasno, to ni mogoče. Spet je zvonil telefon, segla je po slušalki, da bi prijateljici ali fotografu zaupala to čudno reč,

pa si je zadnji hip premislila. Ta trapa bo rekla, je rekla na glas, da sem nora. Včasih se je pogovarjala na glas, kot mnogi stari ljudje, ki živijo sami. Odprla je omaro in dolgo gledala v leseno škatlo, v kakršni se hranijo pisma. Ne bom je odprla, je rekla, ne bom brala. Delala bom.

Ko je še predavala, je delala vsak večer, kadar je bila doma. Odkar se je upokojila, je to nadaljevala. Kupom izpisov iz tehniških knjig, pragozdu matematičnih in fizikalnih enačb in formul, s katerimi je polnila mape in jih skrbno razvrščala po področjih, se je imela zahvaliti za svoje brezhibno duševno, navsezadnje tudi fizično zdravje. Prav nič je ni zanimalo, ali njeno znanstveno delo komu rabi. Rabi meni, je rekla, vsak umski napor rabi svojemu lastnemu smislu. Torej je prižgala vse luči, sedla je k pisalni mizi.

Zbudila se je v postelji, ko je zaslišala šume iz prostora, iz sten, nenadzorovane zvoke, piskanje nekakšnega kotla, zvonec, človeške glasove. Vedela je, da so to tisti šumi, ki prihajajo iz teme. Včasih so božajoči, včasih postanejo nadležni, včasih se spremenijo v znane glasove. Šum velike predavalnice, njen glas, ki nekaj govori, neki drug glas, ki ji oporeka. V ospredje se je potem prebilo tiho govorjenje, tisto tiho govorjenje, ki ga je najbolj poznala, besede, ki se jih je izogibala, besede, ki so prihajale iz tiste škatle v omari, ki je ni hotela odpreti. Besede iz sanj, iz polsna, besede iz teme. Zdrznila se je in odprla oči. Ležala je na postelji, oblečena. Iz delovne sobe je sem tekel pramen svetlobe. Pustila sem luč, je pomislila, oblečena sem legla, je pomislila. Soba je bila zastrta v temo, ob steni je stalo nekaj temnega, nekakšna senca, plašč, je pomislila, moj plašč visi tam, zakaj ne visi v predsobi? Vstala je in odšla za pramenom svetlobe. Na pisalni mizi je gorela namizna svetilka in sijala na en sam list, ki je ležal sredi zelene površine. Previdno je stopila k mizi, pobrala je očala, in še preden si jih je nataknila, je že videle in je vedela: tam je bila spet tista pisava. Začutila je hladno srho, ki ji je šel po rokah do ramen in po vsem telesu. Dvignila je list in si ga s trepetajočimi rokami prinesla čisto k očem. Zdaj ni bilo nikjer nobene matematične enačbe.

Morda bi rada gledala kaj bisernega, kaj sončnega? Kaj belega, morda kaj žametnega? Bi morda hotela kaj rahlega? Bi hotela mnogo makov, bi hotela rosnih bilk?

Omahnila je na stol. Zdaj ni več vedela, ali je že prebujena ali je še

zmeraj v snu in se ji ta list papirja, ti znani stavki nemara sanjajo. Prebrala je še enkrat in še enkrat in neštetokrat. Potem je s sunkovitimi kretnjami in trepetajočimi prsti listala po mapah, premetavala knjige, da so padale po tleh, nazadnje je stekla k omari, vzela iz nje škatlo s pismi, jih razvezala, nesla k luči.

Jutranji blisk intuicije se ni motil, srce je razumelo, česar razum ni hotel zapopasti: to je bila njegova, njegova, nezgrehljivo njegova pisava. Čeprav že leta ni hotela vzeti pisem iz omare, je že zjutraj vedela, da je tisti stavek njegov. Toda razum gospe inženir tega ni mogel in ni hotel sprejeti. Zdaj je morala misliti, česar ni hotela misliti toliko let: mrtev je. On je mrtev. On tega ni napisal.

Kaj se dogaja? je rekla glasno, kaj se dogaja. Prižgala je vse luči, s tistim listom je hodila po stanovanju, odpirala je vrata v vse prostore, odprla je vsa okna in jih spet zaprla, vključila je radio in ga spet izklopila, ugasila je vse luči. Utrujena je obsedela na postelji.

V tej popolni izčrpanosti je zaslišala svoj glas:

Lahko pa bi se me dotaknila s svilo svojega krila ...

– Lila barve, je rekla, lila barve ... črno–bela fotografija.

Vstala je in v nenadnem spoznanju, ki je bil še zmeraj tisti jutranji blisk intuicije, odtavala k mizi. Prižgala je luč, vzela je peresnik in s trepetajočo roko pisala, kar je slišala:

Ali bi želela imeti najrahlješe akorde žalostnih besed? Ali žalostnih trudnih rok? ... Čakam tvojega boječega pogleda in ne želim, da bi me objela. In bi čutil lahen vonj belih cvetov, tistih, ki jih imaš na vrtu.

Roka, ki je pisala, je bila njena, tudi glas je bil njen, toda pisava je bila njegova, besede so bile njegove in nekaj popolnoma milega in lahnega se je razlilo čeznjo, naenkrat ni bilo nobene groze, nobenega hladnega srha po telesu, tudi roke so vse manj trepetale, oči so se napolnile z nekimi podobami, prsi z neko davno mladostjo.

– Ignacij, je rekla z bisernim glasom. Tu si.

Ob pol devetih je bila v trgovini in pomežiknila je mladi prodajalki, da se je ta nemudoma začela smejati. Naslednji hip se je zresnila, zakaj namesto baritonskega godrnjanja je neki zvonec glas rekel: kako lepo jutro. Jutro je bilo grdo, kot vsa novembrska ljubljanska jutra. Pred njo je, kot

vsako grdo jutro, stala ista dama, ista gospa inženir in s povsem drugačnim glasom govorila o lepem jutru. Najprej je pomislila, da govori nekdo drug, gospa pa samo odpira usta. Glas je bil visok, vsekakor ne bariton, čeprav mlada prodajalka ni natančno vedela, kaj je bariton. Bil je visok, počen glas, vsekakor nenavaden, in nikakor podoben nečemu, kar bi opisala z besedo biseren, če bi se je domislila.

Ob enajstih je bila pri fotografu in mu pokazala fotografijo. Bila je črno-bela.

– Krilo pa je bilo lila barve, je rekla. Fotograf je barval modele in dišalo je po laku.

– Imam bolj spomin za ljudi, je rekel, barve mi nekako pobegnejo.

Pozorno jo je pogledal. Nekaj na njej je bilo spremenjenega. Ni pomislil, da bi bil to glas. Morda zato, ker ta dopoldan ni še nič nergala.

– Zdiš se mi, je rekel, nekako ... kaj pa vem, mlada.

Gledala ga je z žarečimi, pričakujočimi očmi.

– Kot takrat?

Fotograf je uganil, kaj mora reči: Čisto taka si kot takrat, ko sem te slikal v tem krilu. Zdi se mi, da je bilo v Tivoliju.

– Senilen starec si, je rekla. Ni bilo v Tivoliju. V ateljeju je bilo. Rože so umetne.

– Saj ti rečem, je rekel, da imam spomin bolj za imena.

Pomislil je, da mora pogledati, kako je bilo ime tistemu njenemu pesniku. Ali ni bil Peter? Študiral je medicino. Knjiga pa je bila nekaj o mamilih, ja, spomnil se je: Morfijske prikazni.

Ob dvanajstih je bila v kavarni Slon, kjer so se vsak dan zbirale dame njenih let. Kavarne so se v tistem socialističnem času spreminjale v bučna zbirališča vsakršnih glasnih ljudi, ki so jim vsem tičali zobotrebci med zobmi in so vsi poslušali bučno glasbo. Zato je bil krožek starih dam, ki je zasedal dve mizi ob velikih oknih, nekaj prav posebnega. Bile so še zadnje gospe, ki so znale sedeti v kavarni, listati časopise, piti belo kavo in veliko govoriti. Ko so bile gospe še mlade, so se dobivale pri Čadu pod Rožnikom. Tam sta bila dopoldne najboljša bela kava in hrustljivo pecivo. Danes se tam že dopoldne smodi pečeno meso, po vsem vrtu se kadi z

žarov, na katerih se cmarijo čevapčiči. Zato so se dame zdaj dobivale v kavarni sredi mesta, ki resda ni bila več kavarna, nekako pa je le spominjala na dni, ko je v kotu igral orkester in so bili njihovi moški še živi. Takšnih, kot smo me, so včasih govorile, ni nikjer več, to je rod, ki izumira.

– Takšnih belih pošasti, je dodala gospa inženir.

Gospe so se včasih smejale njenim baritonskim domislicam, včasih so bile užaljene. Vendar so skušale biti prizanesljive. Vse so bile srečno poročene, vse z bolj ali manj mirno umrlimi možmi in odraslimi otroki, ki so jih ob nedeljah obiskovali. Razen nje. Vse so vedele, da ni ostala sama le zaradi znanosti. Vse so vedele, da je v tridesetih letih doživela nekaj tako burnega in divjega, o čemer so one lahko samo sanjale in kar naj, po tehtnem premisleku, vseeno ostane le v sanjah. Gospa inženir je bila v tridesetih letih mlada predavateljica na ljubljanskem vseučilišču, ki so mu takrat še gospodarili moški, in njena burna romanca z znamenitim pesnikom in manj znamenitim zdravnikom je bila ob svojem času najpomembnejši družabni dogodek v deželi. Pesnik je umrl razmeroma mlad in nesrečen, kot se za razmeroma mladega pesnika spodobi. Še prej pa je tudi njo spravil na rob pameti. Njo z divjo ljubeznijo, ki je trezno žensko povsem znorela, sebe pa, kot se je tedaj šušljalo, z mamili, ki jih je jemal v ordinaciji in so mu povzročala strahovite prideve.

V njeni navzočnosti o umrlem pesniku in njuni ljubezni niso govorile. Kadar je ni bilo, pa veliko in zmeraj znova. Navsezadnje je bila za skoraj vse dame v krožku pri Slonu njena burna romanca najpomembnejša stvar, ki se jim je v življenju zgodila. Če izvzamemo drugo svetovno vojno, potem pač noben drug dogodek ni tako razburkal njihovega življenja.

Zato je prav zares med njimi završalo, ko je potegnila iz torbice fotografijo. Vse so se spomnile tistega svilenega krila. Fotografija je krožila iz rok v roke, gospe pa so si izmenjavale zgovorne poglede. Seveda, fotografija je bila iz časa, o katerem se v njeni navzočnosti ni govorilo; kadar je ni bilo, pa veliko. Zgovorni pogledi so vsebovali tudi začudenje: nikoli ni prinesla nobene fotografije. In opozorilo: nekaj se dogaja. V krožku pri Slonu so zazvonili vsi notranji alarmni zvonci. Zanimivo, da tudi gospe niso opazile, da bi bil njen glas danes spremenjen. V razburjenju, ki ga je prinesla fotografija, so povsem preslišale, da gospa inženir govori z

bisernim glasom.

- Krilo je bilo rdeče, je rekla prva.
- Bilo je modro, je rekla druga.
- Bilo je lila barve, je rekla gospa inženir.
- Vsekakor je bilo nekoliko predolgo, je dodala tretja, tisti čas so se

nosila krajša krila.

Vstala je in pokazala: Do tod.

- Zgoraj pa je moralo biti nekoliko nabrano, je rekla navdušeno prva in tudi vstala: Takole.

- Ampak ti se nisi ravnala po modnih muhah, kaj? je rekla tretja.

- Ne, je rekla gospa inženir.

- In če ne zameriš, tako dolga krila si nosila, ker si imela malo predebele noge. Jaz jih imam tudi, razumem to.

- Zvečine pa je gospa inženir nosila hlače, je rekla četrta in sivolase dame so se veselo zasmejale.

- Tu je bila še ženska, je rekla peta. Potem pa je postala moški. Kdo ne bi postal, ob vsej tisti tehniki.

Tedaj se je zgodilo nekaj nenavadnega. Gospa inženir, dotlej je sedela v plašču, je nenadoma vstala. Medtem ko so gospe veselo žužnjale, sploh niso opazile, kdaj je vstala. Gledala je skozi okno, vstala je in nekaj je govorila. Kaj pa ti je, je rekla gospa, ki je sedela poleg nje, ona pa je govorila tiho in predse s spremenjenim glasom.

- Lahko pa ... je rekla s čudno spremenjenim glasom in kot bi se ogrevala za pevski nastop ... lahko pa ...

Slekla ja plašč in med ženskami je zavel tisti piš začudenja, ki menda jemlje sapo. Gospa inženir je bila oblečena v svileno krilo, ki je segalo skoraj do peta. Krilo je bilo lila barve in posuto je bilo z belimi rožami. Obrnila se je na petah in rekla z dekliškim bisernim glasom:

- Lahko pa bi se me dotaknila s svilo svojega krila in bi čutil lahen vonj belih cvetov, tistih, ki jih imaš na vrtu.

Piš je bil tako močan, da je takoj nato nastala grobna tišina. In pogledi so negotovo zatavali po prostoru k onim ljudem naokrog, ki so imeli zobotrebce med zobmi. Gospa inženir je sredi ljubega ljubljanskega poldneva sredi kavarne stala v svilenem krilu s fotografije. Govorila je s čudnim

glasom in govorila je stvari, ki niso bile ničemur več podobne. Vse so vedele, čigave so te besede. Bile so njegove, vendar so tukaj zvenele tako, da bi se morale od zadrege vse skupaj pogrezniti v zemljo.

– Kaj pa je, je rekla gospa inženir in si popravila lase: Kaj gledate?

V falzetu, pozneje so rekle, da je govorila v falzetu in ne v baritonu.

– Ti je slabo? je rekla prva.

– Prinesite kozarec vode, je rekla druga.

Gospa inženir ji je iztrgala fotografijo iz rok. Oblekla je plašč. Vse skupaj je trajalo kratek čas, le nekaj hipov, vendar dovolj dolgo, da so vse vedele, da je to drugi najpomembnejši dogodek, izvzemši vojno. Bilo je nenavadno, bila je *metamorfoza*, kot je pozneje rekla četrta, bilo je nekaj čudnega in nezaslišanega, *ungeheuer*, kot je pozneje rekla peta.

A preden so kaj rekle, si je gospa inženir zapela plašč, vzela je torbico, pobjiskala z očmi in zagrmela s starim, dobro znanim baritonom: Kavke stare, beloglave pošasti, ihtiozavri!

Z odločnimi koraki je odšla mimo njihovih začudenih pogledov in tudi mimo vseh tistih moških, ki so malo prej utihnili in radovedno opazovali, kaj se dogaja med starimi gospemi, zdaj pa so že spet enakomerno marnjali z zobotrebcami med zobmi.

– Uboga ženska, je rekla prva.

In spet je završalo, bolj kot kadar koli doslej.

Če je bila kdaj uboga, zdaj gotovo ni bila več. To noč je slišala njegov glas. Samotni ljudje vejo, da se šumi v temi okrepijo. Včasih so božajoči, včasih postanejo nadležni, včasih se spremenijo v znane glasove. Na robu sna se spremenijo v klice. Prižgati je treba luč, odpreti okna, da v samotno stanovanje vdre šum velike ulice, pa čeprav smetarskih vozil zjutraj. Zdaj ni več prižigala luči in ni odpirala oken. Zdaj je ležala na postelji in čakala, da se šumi spremenijo v glasove. Bila je popolnoma mirna, le roke so ji lahko zatrepetale, ko ga je zaslišala. Nekaj nerazločnega je govoril v njej, neke davne znane besede. Vendar je razumela, da mora spet sesti k mizi. Oblekla je svileni krilo. En sam list je položila na mizo.

Želim, da bi moja deklica, bilo že kolikor časa mogoče, ljubila moje čudne roke. Jaz sam jih ne morem, če ni nje.

Pero ji je zastalo in srce ji je hitreje udarilo, ko je slišala nadaljevanje.

Zardela bom, je pomislila, zmeraj sem zardela.

In ni zardela, ni se obotavljala zapisati, ko je prišlo nadaljevanje:

Če bi si upal, bi ti božal s svojimi ustnami noge ...

Drhtela je od vznemirjenja, ki ga ni poznala že mnoga leta:

Če hočeš, da sem suženj, bi se stisnil k tvojim nogam in ne bi si upal dihati, da ne bi bilo čutiti komaj zaznavnega stiska mojih tresočih se usten na svili tvojega krila. Blazno oboževane, blazno ljubljene noge, sem pa tudi gospod ljubljene, noro ljubljene sužnje ...

Se zgrozila med spakami, ki so se znenada prikazale od vsepovsod:

Meskalinske privide imam. Kmalu se bom kleče plazil pred tvojimi nogami. Meskalinske kreketajoče, kretensko klokotajoče komične prikazni tekajo po koridorju in telebasto plezajo po stenah, klopotaje s pisanimi kraguljčki. Letajo po kleteh, kolebajo po kletnih rešetkah, kretensko kokotajoče se klepetaje hihitajo, topoglave krinke lebdijo v zraku ...

In naprej:

Sicer pa je vseeno, putreficirali nas bodo ostudni plini.

In potem nenadoma:

Jaz vem, jaz vem, da moram skrivaj ljubiti tvoja hladna usta, mnogo zaželena, mnogo oboževana usta, suženjsko sem sklonjen, opazujem vsak vzgib samotnih njenih ust.

In:

Mila. Če bi bil takole klical njo, bi se mogoče vrnila k meni; pa sem v ordinaciji katerikrat ljubil tuje prsi. Ljubil sem ah tako pripravljena tuja kolena. Čemu sem jo hotel žaliti? Kljuvajoča bolečina, ki je nenehno klicala, je kruto klesala tvoje roke na blede kopico skeletnih koščic; klicala me je, vabila k sebi s svojim telesom, z belimi, tako strastnimi koleni.

– Ignacij, je rekla glasno, kaj naj vendar vse to pomeni, saj to je vendar grozno.

– Ah, je rekel njegov glas, to je vsa groza samotnosti, ko te ni bilo več.

– Ampak zdaj nisi več sam, je rekla.

– Tudi ti nisi več sama, je rekel

– Ali naj še pišem?

– Piši, Mila, piši. Mila moja. Nemir si. Ne mir.

Tako sta se pogovarjala in pisala, dokler ni legla jutranja meglena

koprena na okna in dokler spodaj na ulici ni zahrnel smetarski voz.

To jutro jo je mlada prodajalka z zadrževano zapornico smeha zaman čakala. Zaman jo je čakal tudi fotograf. Medtem je našel pesnikovo knjigo in si osvežil spomin: ni bil Peter, ampak Ignacij, zbirka se ni imenovala Morfijske prikazni, ampak Meskalinski prividi, to pa je isto. Vsekakor se je spomnil, da je tisto krilo, lila ali rdeče, nosila, ko je hodila s pesnikom v kavarno nasproti njegovega ateljeja, spomnil se je, da je tudi njega večkrat slikal, kajti rad se je slikal, kot vsi literati. Ni je bilo, da bi ji povedal, da se vsega natančno spomni, čeprav je star, senilen gumpec. Tudi prijateljice so jo zaman čakale, da bi videle, kaj se je z njo pravzaprav zgodilo in ali se jim ni nemara sanjalo prejšnji dan, ko so jo videle, kako je tam vpričo vseh gostov v predvojnih oblačilih recitirala verze ali kaj že svojega zdavnaj umrlega ljubimca.

Mila je odgrnila zavese šele opoldne. Na ljubljanske ulice je sijalo krmežljivo sonce. Spodaj je vse zaživelo. V tistih nekaj novembrskih urah, ko se megla razkadi, mesto zaživi. Mehki koraki po pločnikih, trobljenje avtomobilov, predvidljivi, nadzorljivi zvoki in šumi. Pozvonilo je. Dvignila je slušalko, bila je nema. Spet je pozvonilo. Koza neumna, je rekla, ponoči si izklopila telefon. Bil je zvonec pri vratih. Ko jih je odprla, je v temi hodnika stal moški z aktovko.

Rekel je, naj mu oprost, ker si jo vseeno drzne nadlegovati s prošnjo za sodelovanje.

– Vi ste Cesar? je rekla.

Rekel je, da Knez.

– Ste pa vztrajni, gospod profesor.

Rekel je, da se ne bi dolgo zadržal, da lahko počaka tudi v kavarni ali kje drugje.

Navsezadnje, je pomislila, ta človek občuduje njegove pesmi. Brala je njegovo razpravo. Morda jih ceni še bolj, kot jih je kdaj občudovala sama, kajti bil je čas, ko jih je, tako kot njega, tudi sovražila.

– Tukaj počakajte, je rekla.

Pustila je vrata priprta in skoraj stekla v delovno sobo. Naglo je v predale pospravila nočne zapiske in na mizo v prejšnji red razvrstila ma-

tematične in tehniške knjige.

– Vstopite, je zaklicala profesorju, saj je še zmeraj stal v temi na hodniku.

Dolgo sta si molče sedela nasproti. Profesor Knez je hotel pojasniti.

– Nič ne govorite, je rekla. Vse razumem.

Ko bi bil prišel dan prej, ne bi razumela. Zdaj je bilo naenkrat vse drugače. Zdaj je bilo naenkrat vse živo in odprto. Bilo je tako odprto kot takrat, ko sta hodila s Ignacijem, zaljubljena, evidentno zaljubljena, vsem na očeh. In ta človek, brala je njegovo razpravo, je pravzaprav Ignacijev prijatelj, njegov dobri prijatelj, čeprav bi lahko bil njegov sin. Ja, in njen tudi. In zdaj, ko ji je Ignacij spet blizu, ko je spet tu, ji je nenadoma blizu tudi ta moški z njegovo, no ja, eksaktno literarno vedo vred.

– Dala vam bom pisma, je rekla.

Rekel je, da bo z vso skrbnostjo ...

– Saj je vseeno, je rekla.

Pogledala je tja proti predalu, od koder je v prostor sevala nevidna energija.

Zasmejala se je. Stopila je k omari in vzela iz nje škatlo s pismi.

– Tu imate, je rekla. Jaz jih pravzaprav ne potrebujem več.

Profesor Knez je odprl škatlo. Na vrhu je ležalo pismo z Dunaja, 19. januar 1925. Knez ni sodil med tiste literarne zgodovinarje, ki mislijo, da je vsaka pisateljska čačka že relikvija. Vseeno so mu malo vztrepetale roke, zakaj tudi on je začutil, da se je dotaknil nečesa živega, nečesa, kar še zmeraj nespremenjeno in z vso silovitostjo živi v tem prostoru, s to staro gospo, v njej in njenih pismih. Bral je in z mirnim pogledom je spremljala njegovo branje:

Že vidim, v pismu vas moram ljubiti vedno jaz. Vi se celo lahko menite o kreganju, jaz pa naj bi za vas angele skubil.

Torej pa. Ali vsaj tega ne pozabite prihodnjič mimogrede omeniti, da me imate še radi, ker sedaj že dolgo ne vem.

Odkar sem vas videl belo, vas ne morem drugače misliti. In ko ste razliti pred menoj, imate roso v laseh.

Lepi ste.

Veliko ste pri meni. Kar bodite žalostni, vseeno ste pri meni. Dali ste mi sedem sreč in sedaj, kadar hočem, pridete.

Nadvse te imam rad, čisto moja si.

Zaljubljen sem.

Ignacij

Ne smete biti hudi, če končam, pišem na skriptih.

Rekla je, da se bodo njene prijateljice smejale, ko bo to objavljeno.

– Lepo pismo je, je rekel.

– Z Dunaja.

– Ste ga kdaj obiskali na Dunaju?

– Me že zaslišujete, je rekla.

– Sem že nehal.

– Kar vprašajte, je rekla in naslednji hip je začela pripovedovati.

Nenadoma je čutila popolno zaupanje v tega človeka, ki ga še pred pol ure sploh ni poznala. Seveda, Ignacij mu je zaupal, zdaj je to razločno vedela. Bil je v tem prostoru in poslušal je, kar je govorila, nič si ni mogla izmisliti. Bil je Ignacijev prijatelj in Ignacij je bil tu. Kar je govorila, je bila zgodba tistega teksta, ki je prihajal ponoči, takrat, ko postanejo šumi neobvladljivi. Nenadoma se je vsega spomnila, vse kar je odrivala iz spomina, je zdaj vstajalo v živih podobah. Bilo je popolnoma zanesljivo, jasno, to noč je v prostor prišla popolna lucidnost. In v tiho stanovanje so med oddaljenim šumom ulice, medtem ko je na šipe legla megla poznega ljubljanskega novembrskega popoldneva, samoumevno vstopale podobe nekega minulega časa, ljubljanskih in dunajskih ulic, dolenskih travnikov, nekega predmestnega vrta v Mostah, vrta z belimi rožami, gabrov, ki so na neki poljani sklanjali svoje veje na ljubimcev tihi par.

Vprašal je, ali si sme kaj zabeležiti.

Rekla je, da ni treba, ker bo sama vse zapisala, nekoč mu bo dala zapiske.

– Nekaj me posebej zanima, je rekel.

– Vprašajte.

- Morfij, je rekel.
- Za hip je umolknila.
- In še kaj?
- V nekem obdobju je povsem prenehal pisati. Kaj je bilo to?
- Zdaj je molčala.
- Oprostite, je rekel Knez.
- Ne, ne, je rekla. Ne vem. Vprašala ga bom.
- Vprašali ga boste?
- Ja.

Ko mu jo je čez kakšnih deset dni uspelo dobiti po telefonu, je bil njen glas razburjen. Kje hodite? je rekla. Najprej me gnjavite vsak dan, potem pa poniknete. Vsaj telefon bi mi lahko pustili, Knezov je poln telefonski imenik. Vprašal je, ali se je kaj zgodilo. Naj takoj pride, je rekla, veliko stvari se je zgodilo. Rekel je, da ima dopoldne seminar, potem pa se bo oglasil. Seminar lahko počaka, je rekla. Torej je obljubil, da pride takoj. Pa še nekaj ga bo prosila: naj spotoma kupi mleko, nekaj peciva in kave. Kakšno pecivo? je vprašal. Kar po vašem okusu, je rekla. Denar mu bo vrnila, sploh ne gre več iz hiše, močno je zaposlena.

Profesor Knez je bil rahlo nejevoljen. Seminar res lahko počaka, toda imel je občutek, da se bo tukaj zapletel v nekaj nepredvidljivega. Sploh ni res, da je poniknil. Vsak dan jo je klical, preprosto zato, da bi jo vprašal, kdaj ji lahko vrne pisma. Ni hotel spet stati pred vrati kot kakšen inkasant. Prav, stari gospe bo prinesel mleko, ampak kaj naj naredi s pecivom? Že dolgo ni jedel nobenega pametnega peciva. Predvsem pa, kaj pomeni to, da bo mrtvega pesnika vprašala o morfiju? In tista nenadna zaupljivost, v katero sta potonila sredi temnega popoldneva, bo postala sčasoma naporna. Ni hotel nobenega osebnega odnosa, hotel je biti vljuden. Vedel je, kam pripeljejo preveč osebni odnosi, tja, da ti kakšna čudaška študentka nenadoma sede na kolena, kot je pred dnevi sedla njegovemu kolegu pred vsemi, kratkomalo pred vsemi. No, stare gospe najbrž ne sedajo na kolena, vendar pa jim je treba kupovati mleko. In pecivo, kakšno pecivo zaboga naj izbere?

Stanovanje je bilo zatemnjeno, stari gospe pa so žarele oči. Za vrečko z mlekom in pecivom se sploh ni zmenila, torej jo je Knez odložil na policco.

Potegnila ga je v delovno sobo.

– Ste hoteli odgovor na vprašanje o morfiju? je vprašala s svetlim pogledom. Tu je, je rekla, preden je utegnil kaj reči, sedite, je rekla, z mize je vzela list in brala z bisernim glasom:

Sprašuješ, kaj je bilo z morfijem? Veš, da sem to veliko samotnost po tebi moral nekako ubiti. In stvar je bila pri roki. Pustil sem ordinacijo, da ne bi mogel več do mamila. Bil sem potem dvanajst tednov v bolnici v Gradcu na zdravljenju, a sem znova začel. Veš, samo tako sem mogel živeti brez tebe. Stokrat sem ti poskusil pisati, a nisem upal. Zdaj pa gre, vidiš. Takrat sem tudi nehal pisati. Zato, ker si samo ti vedela, kako mi dati navdih.

– To ste še našli med pismi, je rekel Knez.

– Ne, je rekla.

Sklonila se je k njemu in ga od blizu dolgo gledala s svetlimi očmi. Njene svetle zenice so bile za debelimi stekli očal čudno pomanjšane.

Knez se je presedel. Pomislil je, da bi vstal.

– To sporoča on zdaj, je rekla, zdaj. Včeraj ponoči je to zapisal.

– A ja? je rekel profesor Knez, ker se ni spomnil ničesar pametnejšega.

– To je vse njegovo.

– Ne razumem.

– On to piše, je rekla, vsako noč mi narekuje. Pisava je njegova, kaj ne vidite?

Predenj je potisnila šop popisanih papirjev. Knez jih je ošinil s pogledom, vendar ni vzel nobenega. Pomislil je, da bi zdaj moral oditi. Mleko je prinesel, pecivo tudi. Pisma ji je vrnil in stari gospe želi vse dobro.

Vzravnala se je.

– Ne verjamete mi, je rekla gospa inženir z baritonskim glasom, nekoliko raskavim. Vi mislite, je rekla, da je ta stara ženska nekoliko trčena.

– Kaj pa govorite, je rekel Knez, spoštujem vas.

– Bi bilo dobro, je rekla, ker vi, literarni mrhovinarji, vi nikogar ne spoštujete.

To je zahvala za vse, je pomislil, zlasti za pecivo. Slutil je, vedel je, kaj bo. Ne bo mu sedla na kolena, ampak to, kar zdaj počne, je isto.

– Seminar, je rekel, prestavil sem ga na dvanajsto. Študentje čakajo.

S pogledom je iskal vrata v predsobo. Tam je visel njegov plašč, tudi

aktovka je ostala tam.

Stopila je k oknu in odgrnila zavese. Prekrižala je roke na prsih in se zazrla na ulico, na njej je sonce začelo razganjati ljubljansko meglo.

– Prav, je rekla, ne da bi se ozrla k njemu. Oprostite, ker sem vas nadlegovala.

In zdaj naj bom še v zadregi, je pomislil.

– Oprostite vi, je rekel v zadregi, pomislil je, da bo zardel v tej bedasti situaciji. Vstal je.

– Jaz sem vas nadlegoval, je rekel.

Zdaj, ko se je nekako kujala, obrnjena k oknu, se je naglo sklonil in si ogledal enega izmed listov. V hipu mu je bilo jasno, da je to res njegova pisava. Kako je mogoče, da jo je tako ponaredila? Grafologi pravijo, da to ni mogoče. Grafolog, je pomislil, seveda. In se isti trenutek zgrozil nad sabo: Torej sem pomislil, da bi bilo mogoče? Morda sem pa tudi jaz nekoliko trčen? Morda je njena avtosugestija tako močna, je pomislil. Kaj pa če ...? List mu je zadrhtel v roki: Kaj pa če je res? Kaj pa sploh mi vemo, ljubi bog? Ampak vsaj preveriti pa človek sme. Premagalo ga je. Stopil je po aktovko, kjer so bila originalna pisma Ignacija G. Sedel je za mizo in začel primerjati. Čutil je, da mu gre po hrbtu nekaj hladnega, nekakšna zona, skozi možgane tisti blisk intuicije, ki ga ne poznajo samo matematiki, ampak tudi literarni zgodovinarji, ki so si od gospe inženir pravkar prislužili še neko drugo poimenovanje.

Zagnila je zavese. Nasmehnila se je.

– Bova delala? je rekla.

– Čudno, je rekel in naglo obračal liste, kot bi hotel prebrati vse hkrati, čudno. To bi mogel napisati samo on.

– Saj tudi je, je rekla stara gospa, Mila pa je z bisernim glasom dodala: Boste malo peciva?

Knez je prikimal.

– In če imate kakšno močno kavo, je rekel in se sklonil nad zapiske.

Naslednje tedne je profesor Knez preživel v nenavadni vročici. Prebiral je nočne zapiske nekoč nesrečne ljubice slavnega pesnika, se pravi, njegove zapiske, primerjal jih je z originalnim rokopisom, fragmente je postavljal

v posamezna obdobja njegovih življenjskih in ustvarjalnih nihanj. Tu je bilo vse, vse, kar je mogel samo slutiti. Telefoniral je v Gradec in prosil, naj mu pošljejo podatke, ali se je pri njih zdravil Ignacij G. Anamneze niso imeli, zakaj del arhiva je bil med vojno uničen, toda bil je na seznamu pacientov: zdravil se je dvanajst tednov. O tem doslej nikjer ni bilo nobenega podatka. Z Milo pa sta se razšla že zdavnaj prej. Sporočal je nepovezane stavke iz svojih morfijskih blodenj, govoril o injekcijah, odkrival neznane pokrajine, po katerih je hodil, iskal besede, pisal, spet in spet so se pojavljala neka ženska kolena, neke čudne roke, *če se spomnim tvojih rok, ki so tako trpeče, tiho, tiho pokorno slepo vdano klonile v naročje, ko sem kot tak despot malomarno izrazil: "Danes se hočem malo pozabavati. Kedaj se spet vidiva? Mogoče drugi teden?" Kesanje je prišlo prepozno, takrat, ko te ni bilo več ...* prihajali so celi odlomki iz branja knjig, ki so izšle v tridesetih letih, fragmenti neznanih rokopisov. Prihajala so osebna sporočila, za literarne, no ja, mrhovinarje. Leta triintrideset je pesnik na Bledu spoznal gospo Ž. Nanj sta bili vezani dve baudelairovski noveli, meskalinski, bi rekel pesnik. Toda kaj je odgovoril pesnik skozi roke svoje prijateljice? *Gospa Ž., to dobro veš, ni bila nikoli moja ljubezen, ampak vlačuga, ki me je izkoriščala. Raje mi ne omenjaj njenega imena. Videl sem vso puhlost in sem šel proč.*

Tu se je Knez nekoliko zaustavil. To je bilo podobno stališču ljubosumne ženske. Toda bilo je podobno tudi temu, kar moški sporoči ženski, ker ve, da to hoče slišati.

Kljub pomislekom ga je stvar razburjala. Če bi se nekako izkazalo, da ... potem bi bilo to resnično nekaj noro edinstvenega: nobenemu literarnemu zgodovinarju še ni bilo dano, da bi lahko pesniku, čigar delo in življenje je raziskoval, postavljaj vprašanja tako rekoč neposredno. Odgovore na vprašanja, ki jih je čez dan v zatemnjenem stanovanju zastavil, je imel včasih že drugo jutro, včasih čez nekaj dni na mizi. Z njegovo, z definitivno njegovo pisavo. Zakaj profesor Knez se je z zapiski resnično odpravil tudi h grafologu, strokovnjaku, ki so mu zaupali kriminalisti in Interpol. Absolutno identična pisava, se je glasil odgovor. Pomislil je na vse, tudi na možnost, da ima spravljene Pesnikove zapiske, ki jih vleče drugega za drugim iz predala. Toda ni minila noč, ko se je te misli že sramoval.

Reci Knezu, je pisalo z Njegovo pisavo, da imam še veliko pri-

pravljenega. Reci mu, naj nese Akademiku. On bo potrdil, da je to moje.

Obiskal je akademika, Ignacijevega vrstnika. Sredi svojega salona je sedel pogreznjen v fotelji in na glavi je imel čudno čelado. Iz čelade so molele nekakšne žice, spredaj pa debele leče. Knez je vedel, da je z akademikovim zdravjem, zlasti z vidom in sluhom slabo, pisma iz onstranstva mu je hotel prebrati. Toda akademik je odklonil pomoč.

– S pomočjo te kape lahko berem, je rekel.

Tudi kapa je bila kot nekaj, kar je bilo iz onstranstva, vsekakor nekaj tako nenavadnega, Knez bi moral reči: grotesknega, še ni videl. Sicer pa, je pomislil, ali ni vse, vse skupaj nekoliko groteskno? Sedim pred starim človekom, ki s pomočjo čelade in debelih leč bere pisma svojega zdavnaj mrtvega literarnega prijatelja.

Akademik je rekel zanimivo, zanimivo, kajti njegov razum je tam pod čelado deloval brežhibno. Rekel je, da sta z Ignacijem G. večkrat sedela za okultističnimi mizami. Zato se mu to ne zdi nič nenavadnega, nasprotno, vse skupaj je prav verjetno. Zlasti zato, ker je tudi tista gospodična, s katero se je Ignacij pozneje razšel, pogosto sodelovala pri seansah. Vendar pa sploh ni nujno, da bi imela stvar kakšno zvezo z okultizmom, je menil akademik. Morda preprosto tako je, je rekel, kaj pa mi vemo, gospod profesor, kaj mi sploh vemo?

To se je zmeraj pogosteje spraševal tudi profesor Knez. Vsako jutro, ko je pozvonil pri gospe inženir z mlekom in svežim pecivom, se je spraševal, kaj navsezadnje ve o samem sebi. Prišel je, da bi našel neka pisma, zdaj pa hodi k neki stari gospe in z njo sedi dolge ure v zatemnjenem stanovanju in se skuša dokopati do nečesa, česar njegov razum ne more sprejeti.

Gospa inženir sploh ni šla več iz stanovanja. Kadar so se šumi spremenili v znane glasove in kadar je med njimi prepoznala njegov glas, kadar se je ta glas iz mirnega govorjenja spreminjal v klicanje, je sedla k mizi in pisala. Včasih jo je poklicalo že sredi dneva, šumi so mogli biti ob dobro zagrnjenih oknih nenadzorovani tudi sredi dneva, je ugotovila. In kmalu nato, ko je poklicalo njo, je ona poklicala njega, Kneza. Spala ni več, njeno poslanstvo je zdaj postalo prezahtevno, da bi tratila čas s spanjem. Pa kako

bi tudi spala, ko pa je vse noči hodila po livadah ali pod gabri v svilenem krilu, blodila skupaj z Njim skozi meskalinske privide, se izgubljala v ulicah Dunaja in Prage, pustila, da se je z ustni dotikal njenih nog, in ves čas pisala njegov rokopis in njegove stavke.

Že nekaj tednov tudi profesor Knez ni več spal. Podnevi je hodil od njenega stanovanja na fakulteto in nazaj, v arhiv in nazaj, h grafologu in nazaj in zmeraj manj mu je bilo jasno, kaj se tu dogaja. Ponoči je v svojem samskem stanovanju buljil v steno in poslušal šume in skušal razumeti: kako je, ko se nenadzorovani zvoki in šumi spremenijo v glasove, v stavke, ki jih je treba potem samo še zapisati. Vendar, kot je rekla, glas potem vseeno ne pride od zunaj, ampak je nekako v njej. Zdaj se je nagibal k temu, da bi si vse skupaj razložil z močjo ženske sugestije, potem se je nagnil k okultizmu, nazadnje je pomislil, da sta oba, stara gospa in on, nekoliko nora, toda vselej so ga na trdna tla postavili podatek iz Gradca, grafolog in navsezadnje njegove lastne oči, ki si vsega skupaj niso izmišljale. Telefon pa je nenehno zvonil. Stara gospa je sporočala nove podatke in zahtevala, naj pregleda zadnje zapiske.

Neko jutro mu je rekla, da mora tudi ta pisma uvrstiti v korespondenco, ki jo bo objavil.

Prvi hip se je zgrozil. Ali naj objavi posmrtno tekste Ignacija G.? Prislužil si bo še posmrtno zasmehovanje v znanstvenih krogih.

Toda zahteva je bila logična. Vsak dan znova se mu potrjuje, da so pisma in vsi zapiski avtentični. In če svojim spoznanjem verjame, potem mora z njimi v javnost, ne glede na ceno. Ali bi prišli sploh do kakšnega odkritja, ko bi se vsi znanstveniki bali zasmehovanja in ugovorov?

In če misli, da vse skupaj ni nič, zakaj potem blodi okrog po arhivih, zakaj posedla v njenem zatemnjenem stanovanju in zakaj doma dolge noči bulji v steno? Razmišljal je o možnosti, da bi urednike znanstvene založbe prepričal, da je takšna objava smiselna. Ko je pomislil na njihove obraze, je raje mislil na kakšno pecivo. Na pecivo se je že prav navezal.

Zahteva po objavi se je zaostрила, ko se je začela pojavljati novela. Povest, kot jo je ona imenovala, se je že dolgo napovedovala. Prav to je bilo tisto, kar je Ignacij G. že večkrat sporočil: veliko imam še pri-

pravljenege. Za ta poetični tekst je tudi avtor zahteval, naj se ga objavi pod njegovim imenom. Ko ga je sredi noči poklicala po telefonu, Knez še enkrat, kot že tolikokrat doslej, ni verjel.

– Prvi del povesti je tu, je rekla. Lahko pridete pogledat.

Oblekel se je, poklical taksi in sredi noči zdrvel z vse prepočasnim dvigalom v tretje nadstropje stare hiše. Na pisalni mizi je ležalo nekaj listov s pesnikovo pisavo. Vrata v spalnico so bila odprta. Stara gospa je ležala na postelji ob prižgani luči.

– To je strašno, je rekla. Kako ta človek trpi.

Bila je povsem izčrpana.

– Kakšen svet je to, med kovinskimi kletkami, ki se prilegajo telesom? Vzpela se je na komolce: To še ni celotno besedilo. Samo fragmenti.

Bilo je čudno besedilo, a se ga je dalo natančno locirati v pesnikovo dikcijo, v duh časa, v čudno simboliko negibnega trpljenja, nenehnega umiranja.

Nedokončano besedilo je imelo naslov:

Celice

Celice so kot kake hladne, senčne kolibe, ki so skoraj čisto kelihaste kovinske kletke, ki se oblikujejo po naših telesih.

Če se količkaj, kakor koli premaknemo, se kelih prilagodi telesu.

Če katerikrat kriknemo, se kelih tesno priklene na naše telo in kot kak oklep stisne do kletke, da ne trepečemo več.

Če kedaj hočemo tiho zastokati, takrat se kelih trdno, trdno pritegne, da ne kliknemo.

Če se hočemo kedaj tiho, tiho klicati, tedaj se nam kelih steklasto tesno pritegne na usta, da se ne more izviti najmanjši vzgib tesno zalepljenih ust.

Četudi se kličemo z zaprtimi ustnami, se kedaj pa kedaj le ujamemo z očmi, se kedaj pa kedaj steklasto nasmehnemo.

Če hočemo le s kakim hlepečim trzajem zateči kak glas, se kelih zlepi in hladna kelihova lepljiva tvarina okameni na licu.

Če kedaj koli tlesnemo z jezikom, se nam lepi kelihasta slina na jezik,

da ga ne moremo več premakniti.

Če napravimo kar koli telesnega, se takoj tiho zapre kelih in tehe nekaj kretenj se umiri v teh kleščah.

Če hoče kdo krikniti, kelih komaj trzne in žeklejasta tvarina tesno leže na telo in tke tanke niti tleče kovine, ki se tesno pritegnejo h koži.

Ah ne morem iz teh kletih vezi, ki me razjedajo teh nekaj let, ko te ni več.

Profesor Knez je obsedel ob mizi. Poslušal je enakomerno dihanje stare gospe, ki je od utrujenosti zaspala. To je noro, je pomislil, noro. Ne grem se več, je pomislil. Kaj je sploh vse to? Ali umiranje? Ko se kelih steklasto pritegne na usta. Čutil je, da tu z razumom ne bo mogel več blizu, želel si je samo še spati. Domov in spati.

Drugi dan je hotela vedeti njegovo mnenje. Preveč je utrujen, je rekel. Ne razume dobro. Mora premisliti. Do kdaj bo premislil? Kmalu, kmalu. Ali namerava povest priobčiti? Odločil se bo, ko bo prišla v celoti. Da ne bo prepozno, je rekla in odložila slušalko. Ta ženska ni bila transmisija, ona je vse to v resnici živela, ne samo pesnikovo umetnost, njega, Njega, ona je bila On.

Za nekaj časa se je potem nekoliko umirila. Klicev je bilo manj. Ignacij ji je zaupal pravi literarni tekst in to je bil nekakšen vrhunec dogodkov v zadnjih tednih. Stanovanja pa še zmeraj ni zapuščala in Knez je postal njen oskrbnik. Stvar je skušal vzeti s potrpežljivostjo in z nekaj humorja.

Priznati si je moral, da se je kljub vsem težavam, in kljub temu, da je bil tu že na robu obupa, na nekoliko čudaško staro gospo tudi nekoliko navezal. Pravzaprav na obe, kajti gospa inženir z baritonskim glasom in ostrim humorjem je tukaj živela hkrati s pesnikovo ljubo, ki je imela biseren glas in je včasih nosila svilenno krilo. Nič shizofrenega ni bilo v obeh položajih, normalno je prehajala iz enega v drugega, to je imela pod nadzorom. Edina stvar, ki je ni imela pod nadzorom, so bili nočni šumi, s katerimi je prihajal nočni glas, ki je bil zmeraj dlje časa v njej. Ta je imel pod nadzorom njo.

Spoznal je prodajalko, ki je spraševala po zdravju gospe inženir, spoznal

je tudi fotografa in pri njem našel nekaj neznanih pesnikovih fotografij. V kavarni Slon si je od daleč ogledal *krožek kreketajocih kokot*, kot jih je imenovala pesnikova ljubica, v predmestju Ljubljane, blodil je nekje po Mostah, je iskal vrt, na katerem naj bi rasle znamenite bele rože. Zjutraj je hrustljal pecivo, slavno svilenlo krilo lila barve z belimi rožami je nekoč odnesel v čistilnico in prosil, naj ga obdelajo s posebno pazljivostjo.

Potem pa so se stvari z vrtoglavo naglico spet začele sukati, tokrat proti svojemu koncu.

Neko jutro, bil je že mrzel januar, se je z vrečko z mlekom in pecivom povsem izčrpan privlekel v tretje nadstropje. Dvigalo je bilo pokvarjeno in stopnice v stari ljubljanski hiši so bile neznansko visoke. Prejšnjo noč spet ni spal, kajti klici so se vrstili. In kot da je tudi njo vrtoglavi tempo zadnjih tednov povsem izčrpal, se zdaj tudi po dolgem zvonjenju ni oglasila. Spomnil se je, da je prejšnjo noč govorila o tem, da prihajajo odločilne stvari. Kaj pa še lahko pride? je utrujeno pomislil. Pomislil je tudi, da ima ta stara ženska neuničljivo energijo in da bo, preden se bo ona utrudila, klecnil sam, kot je pravkar skoraj klecnil, preden je prilezel v tretje nadstropje. Vseeno ga ja zaskrbelo. Trkal je, postal pod vrati in stekel po stopnicah. Vprašal je prodajalko, ali je gospo inženir videla kam odhajati. Ne, že več tednov je ni videla. Prav pogreša jo. Mislila je, da je bolna in da ji gospod nosi zajtrke. Fotograf je barval letalske modelčke in ga skušal zaplesti v pogovor. Tudi tam je ni bilo to jutro. Šel je na seminar, ker vsega pa le ni mogoče zaustaviti zaradi stare ženske, ki ima veliko veselja s tem, da ljudem okrog sebe povzroča skrbi.

Popoldne se je oglasila na telefon. Rekla je, da je bila v Mostah, da bi še enkrat videla tisti vrt. Pozimi? je rekel. Saj ni nič snega, je rekla. In povsod so nekakšni bloki in široke ceste. Rekel je, da je Ljubljana postala veliko mesto. Ja, je rekla, preveliko zame. Bila je tudi na travnikih daleč zunaj, da bi našla gabre na neki poljani. Pa sem se malo izgubila, kokota nerodna. Da ima sklep poetične povesti, je rekla.

Pričakala ga je s pecivom, ki ga je tokrat sama kupila.

– Malo sem se še pohecala z mlado prodajalko, je rekla z raskavim moškim glasom. Lepa punca je. Povedala mi je, da ste tekali za mano.

– Bil sem v skrbeh.

– Le zakaj?

Pokazala je na mizo: Ne boste pogledali?

– Bom.

– Če prav pomislim, je rekla, se vam tole vse skupaj mora zdeti malo smešno. Danes nihče več ne piše takih stavkov.

– To še nič ne pomeni, je rekel.

– Ampak tista tleča žica, tista nekaj pomeni. Pomeni, da je konec.

– Ne razumem.

– Vi nikoli ne boste nič razumeli, pa če ste še tako pametni. Pomeni, da je tako umrl. Ne bo ga več.

Tleča žica, ki me je tako zatezala k tebi, je ugašala. Elegantne žene so s kletimi rokami trgale sledove tvojih dotikov z mojih tankih prstov.

Kako te je pozabljal moj tleči kelih, kako se je lepilo mojih ust en talilo pod kletimi, poltenimi, gladnimi usti.

Zakaj te ni tehle senc trohnoba, tehle tako praznih laži puhlost, tehle golot plesnoba, tlela, tlela, da bi me poklicala nazaj?

Kadar koli bi se me dotaknila s senco svojega svilenega krila, bi planil predte na kolena in ti tiho ljubil tvoje oboževane noge.

A ni te bilo nikdar več.

Ko sem umiral, sem te klical molče, a nisi me slišala.

Le kelih se je stisnil krog mene in tleča žica se je globoko stisnila v ranjene prsi.

V prostoru je bilo tiho. Stopila je do okna, kakor da bi ga hotela odpreti in vanj spustiti hrup ljubljanske ulice. Vendar se je naslonila na polico in se obrnila k njemu.

– Ne bomo več pisali, je rekla.

Knez je molčal.

– Poskušal bom objaviti, je rekel čez čas.

– Ni treba, je rekla z raskavim baritonskim glasom, ni treba zato, ker mi pravzaprav niste verjeli. Jaz vam pa povem, da je res, čisto vse.

– Na neki način ... je rekel, na neki način verjamem.

Knez je segel po pecivu.

– Zdaj pa imate radi pecivo, ni res?

– Ja, prav dobro je. Ne bom več jedel sendvičev za zajtrk.

– No vidite, je rekla, vsaj nekaj. Vi veliko znate, je rekla, različne jezike govorite, razumete pa ne čisto vsega.

Prinesla mu je plašč iz predsobe.

– Verjeli mi niste zato, je rekla v baritonu, ker sami v sebi niste imeli nobene ljubezni. To je ja tako enostavno.

Za kratek hip je molčala, gledala je v tiste papirje, raztresene na pisalni mizi.

– Mogoče govorite tudi angelske jezike, kaj?

Knez si je oblekel plašč.

– Priznam, da tega vprašanja res ne razumem, je rekel.

Smehljala se je. Potem je rekla besedo za besedo, kot bi ji tudi te besede nekdo narekoval ali kot bi si jih klicala iz davnega spomina: Ko bi govoril človeške in angelske jezike, ljubezni pa ne bi imel, sem brneč bron ali zveneče cimbele.

Pomolčala je.

– To poznate, ne?

Tudi Knez se je nasmehljaj in pokimal.

– Ko bi imel vso vero in vso vednost, da bi gore prestavljal, ljubezni pa ne bi imel, nisem nič. Nič, dragi profesor, nič.

Stopil je v temen hodnik

– Aktovka, je rekla.

– Saj res, je rekel, aktovka.

Tisto noč je vseeno pisala, še zadnjič. Enostavno besedilo, ki ga ni nikomur pokazala, ker takšnih stvari danes ne razumejo več, še literarni zgodovinarji ne:

Torej pa. Ta zadnja povest je pač samo ljubezen do tebe, ki sem jo pozabil povedati, ko si bila še ti pri meni.

Kaj me spremlja tukaj? Samo nekakšen kratek spomin.

Prerošтва prenehajo, jeziki umolknejo, vednost preide, ljubezen pa nikoli ne mine. Saj to veš.

Pridi.

Pisala je in ni odnehala, tudi ko je zahrumel smetarski voz pod oknom. Bila je že nekako onkraj, v snu, pa še zmeraj nekako budna, bila je med sanjami in smetarskim jutrom z neizogibno predstavo o avtomatskih ročicah, ki pograbijo kanto, jo med hropenjem stroja dvignejo in obrnejo v goltanec, v trebuh velikega kamiona. Vedela je, kako deluje, poznala je mehanične vzvode. Zdaj je vedela, da vse to misli in da se ne bo mogoče obdržati v noči, ki izginja, ob tej mizi, zunaj hrupnega ljubljanskega jutra, daleč od meglene ulice spodaj, vsega tega starikavega sveta, v katerem ni dobro živeti.

Drugo jutro je profesor Knez prišel v prodajalno s pecivom. Postregla mu je mlada prodajalka, ki se je že zgodaj iz rahlo obsijane okolice pripeljala v polmrak ljubljanskega zimskega jutra. Pecivo je dišalo in čakala je na staro gospo, ki je že toliko časa ni bilo, da bi jo spravila v dobro voljo. Sama ni vedela, kaj je na njej smešnega, nemara to, da je bila ljubljanska dama, kakršnih danes ni več, pravzaprav gospa inženir, da je imela bariton, da je simpatično nergala, ali pa se je mlada prodajalka smejala preprosto zato, ker je bila sama mlada, še zelo mlada in je bilo do starosti še daleč, nepredstavljivo daleč.

In ko je že bela ljubljanska jutranja koprena legla na okna, je stara gospa še zmeraj pisala:

... kjer si mi rekla, da je vsa ljubezen veja suhega gabra, ki se je nagnila nad naju, ko je veter zašelestel skozi jesenske posrebrene liste.

In ko je že krmežljivo ljubljansko sonce vsaj malo razgnalo meglo in se je razmahnilo življenje spodaj na ulici, je globoko, da globlje ni mogoče, spala nad papirji, od roba do roba popisanimi s pisavo, ki ni bila njena, in vendar samo njena, popisanimi z besedami, kakršnih danes nihče ne piše več.